

מושגי יסוד בנוגע למיקרופייננס

להלן ייסקרו בקיצור המושגים הבסיסיים הרלוונטיים לפעילות בתחום המיקרופייננס. יש להדגיש כי לא מדובר בסקירה ממצה של מונחים אלה (עליהם ניתן לקרוא עוד בספריית המיקרופייננס) או של כלל המושגים בתחום, אלא בהצגה תמציתית של הנקודות העיקריות במושגי היסודיים ביותר בהקשר זה. במסגרת זו, נעמוד על המושגים הבאים:

מיקרופייננס (Microfinance)	עסק זעיר
אשראי זעיר (MicroCredit)	הלוואה זעירה
ביטוח זעיר (MicroInsurance)	מוסד מיקרופייננס (Microfinance Institution)
חסכונות זעירים (Microsavings)	פיתוח כלכלי קהילתי
	ערבות

1. מיקרופייננס (Microfinance = MF)

מונח המתאר את כלל הפעולות העוסקות בפיתוח יוזמות כלכליות זעירות (להקמת/הרחבת עסקים זעירים) מצד אנשים החיים בעוני, ובאספקת שירותים פיננסיים לשם כך. זאת, במטרה להעצים מבחינה כלכלית את היוזמים הללו – המודרים ככלל מהסקטור הפיננסי הרשמי – ולסייע להם להיחלץ מעוניים.

תוכניות מיקרו-פייננס ברחבי העולם מציעות, ברוב המקרים, שילוב של שירותים ומשאבים ללקוחותיהן. במסגרת זו, השירותים הפיננסיים שמספקים ארגוני מיקרופייננס כוללים, למשל, מיקרו-אשראי (Microcredit) – שהוא, נכון להיום, התוצר העיקרי של סקטור המיקרופייננס – חסכונות זעירים (Microsavings), ביטוח זעיר (Microinsurance) ושירותי תשלום.

מעבר לכך, מאחר שמיקרופייננס הינו כלי פיתוח בהגדרתו, פעילותו אינה מתמצה רק באספקת שירותי תיווך פיננסיים, וישנם הרבה ארגוני מיקרופייננס אשר מספקים גם שירותי תיווך חברתי (Social intermediation). אלה באים לידי ביטוי למשל בהקמת קבוצות, בפיתוח בטחון עצמי של ה"לקוחות", בביצוע הכשרות המקנות להם השכלה כלכלית וכישורי ניהול ושיווק ובפיתוח רשת קשרים עסקיים וחברתיים (Networking). (מקורות: ACCION; *International Year of Microcredit 2005*).

2. אשראי זעיר (Microcredit = MC)

מיקרו-אשראי הינו אחד התחומים (ולמעשה התחום המרכזי) הנכללים תחת הכותרת של "מיקרופייננס". מיקרו-אשראי מתייחס לתוכניות המאפשרות מתן הלוואות זעירות (Microloans – ר' להלן) לאנשים עניים מאד, שלרוב אינם עונים על הדרישות המינימאליות לקבלת אשראי "מסורתי", כיוון שהם, פעמים רבות, חסרי ערבון, תעסוקה קבועה והיסטוריית

אשראי ברת אימות.

"מיקרו אשראי" מתייחס הלוואות בסכומים זעירים או קטנים מאד, הניתנות ליזמים זעירים ומשקי בית מעוטי הכנסה, על מנת שהם יוכלו להשתמש בכסף לשם ייצור/הרחבת הכנסה מעסקיהם הזעירים. רוב התנאים להלוואות אלה הם גמישים ופשוטים להבנה ומתאימים לתנאים המקומיים של הקהילה, והריבית הנהוגה הינה בשיעור של ריבית בנקאית "רגילה". הרציונאל למתן ההלוואות הוא ההנחה כי ההכנסה מהעסק תאפשר להחזיר את ההלוואות ולחסוך חלק מהכסף וכך לשפר את רמת החיים ולממן חינוך לדור הבא במשפחה.

ישנם מודלים שונים למתן אשראי זעיר, וההלוואה יכולה להינתן לאדם פרטי או לקבוצה (להרחבה בעניין זה, ראו: "מודלים של פעילות מיקרופייננס", באתר זה).

המונח "מיקרו-אשראי" יכול להתייחס גם להלוואה הזעירה עצמה (ר' להלן), ולא פעם גם נעשה בפועל שימוש במושג "מיקרו-אשראי" כדי לתאר פעילות מיקרופייננס בכלל, שימוש שאינו מדויק, שכן, מיקרואשראי הוא רק חלק מפעילויות מיקרופייננס הקיימות היום (מקורות:

(International Year of Microcredit 2005 ; ACCION)

3. ביטוח זעיר (Microinsurance)

שירות מתפתח בתחום המיקרופייננס שעיקרו אספקת ביטוח בריאות ותוצרי ביטוח נוספים ליזמים זעירים ולעובדיהם, במגזר הפיננסי הלא-פורמלי. מאחורי פעילות בכיוון זה ניצבת ההנחה כי נגישות לביטוח תאפשר ליזמים להתמקד יותר בצמיחת עסקיהם, תוך ריכוך הסיכונים המשפיעים על רכושם, בריאותם ויכולתם לעבוד (מקורות: *International Year of Microcredit ; ACCION ; 2005*).

4. חסבונות זעירים (Microsavings)

שירותי הפקדות כספים שמאפשרות לאנשים לאגור סכומים קטנים של כסף לצורך שימוש עתידי, תוך צבירת ריבית. חסבונות חסכון מאפשרים למשקי בית להגן על כספם ועל פריטים בעלי ערך אחרים וכן, לחסוך סכומים קטנים של כסף שיאפשרו להתמודד עם הוצאות לא צפויות ולתכנן השקעות עתידיות, למשל, בנושאי חינוך או בהקשר לגיל הזקנה (*International Year of Microcredit 2005*).

5. עסק זעיר (Microenterprise)

ההגדרה לעסק זעיר משתנה, לפי זהות המגדיר. אולם, ממשלת ישראל קבעה בהקשר זה, כי עסק זעיר הינו "חברה או עוסק המעסיקים עד 5 עובדים ומחזור מכירותיו קטן מ-10 מיליון ₪ בשנה"¹. עסקים אלה הם, פעמים רבות, עסקים משפחתיים או קואופרטיביים, ולא אחת מדובר בעסק של אדם אחד בלבד, הממוקם בביתו, ואשר מספק את ההכנסה העיקרית ואף היחידה של משק

¹ החלטה 2190 של הממשלה ה-31 "ייעול ומיקוד הסיוע לעסקים קטנים" (12.8.2007).

הבית. כך, למשל, מתפרות קטנות, מכולות, נגרות קטנות ועוד. עסקים זעירים סובלים בד"כ מחוסר נגישות לשירותים פיננסיים (למשל, שירותי חסכונות, אשראי, העברת כספים, ביטוח או פנסיות) דרך המגזר הבנקאי-פיננסי הרשמי. על כן, עסקים אלה והעומדים בראשם (היזמים הזעירים – Microentrepreneurs) הם "קהל היעד" של פעילות מיקרופיננס והנהנים העיקריים מפעילות זו. במסגרת זאת, התוכניות לפיתוח עסקים זעירים בד"כ מנוהלות ע"י ארגון שלא למטרות רווח שמספק שילוב של אשראי, סיוע טכני, הכשרות ועוד שירותי סיוע עסקי ליזמים זעירים. (מקורות: ACCION ; Virtual Library on Microcredit ; International Year of Microcredit 2005).

6. הלוואה זעירה (Microloan)

הלוואה שמעניק ארגון מיקרופיננס לזום זעיר, לשם פיתוח עסקו הזעיר. בד"כ מדובר בהלוואה קטנה מאד (רוב ההלוואה הזעירות בחו"ל הן בסכומים של פחות מ-\$10,000, כשסכום ההלוואה הממוצע בעולם הוא \$5,640), לטווח קצר באופן יחסי (תקופת החזר ההלוואות הנהוגה, ככלל, בעולם היא בין שנה ל-4.75 שנים). תוכניות ההלוואות גובות ריבית בשיעור הנהוג בשוק וההלוואות בד"כ מובטחות באמצעות דרישות ערבות גמישות ולא-מסורתיות או באמצעות ערבות קבוצתית. (מקור: Virtual Library on Microcredit).

7. מוסד מיקרופיננס (Microfinance Institution = MFI)

מוסד פיננסי – שיכול להיות ארגון שלא למטרות רווח, מוסד פיננסי מוסדר או בנק מסחרי – שמספק תוצרי ושירותי מיקרופיננס ללקוחות מעוטי הכנה. ארגונים אלה עוסקים במתן אשראי זעיר, לצד פיתוח עסקי (מקור: ACCION).

8. פיתוח כלכלי קהילתי

תהליך שבו קהילות יכולות ליזום וליצור פתרונות משל עצמן לבעיות הכלכליות המשותפות להן וכך ליצור יכולת קהילתית ארוכת טווח, ליצור תעסוקה מקומית ולחזק את הקשר עם הקהילה. מיקרופיננס ופיתוח עסקים זעירים יכולים להיות חלק מאסטרטגיות אלה. (מקורות: Virtual Library on Microcredit ; Calmeadow).

9. ערבות

נכסים שהלווה מתחייב להבטיח באמצעותם את החזר ההלוואה. בהקשר של מיקרופיננס, ערבות יכולה לנוע בין נכסים קבועים (רכב, מכונת תפירה וכו') ועד לערבויות הדדיות מעמיתים.

ערובה בנקאית

ערובה בנקאית משמשת, כפי שנרמז משמה, כדי להשיג הלוואה מבנק מסחרי והיא סוג של

תוכנית לערובה של הון. ניתן להשיג ערובה זו באופן חיצוני (דרך תורם או תרומה, סוכנות ממשלתית וכו') או באופן פנימי (תוך שימוש בחסכוניות של חבר, למשל). ההלוואות אותן מבטיחה הערובה הבנקאית עשויות להינתן לפרט או לקבוצה.

כיום, ישנן קרנות לערובות בינ"ל שיצרו ארגונים בינ"ל וארגוני או"ם, אשר בנקים וארגונים לא ממשלתיים יכולים "להירשם" אליהן לצורך פעילות חדשה או נמשכת בתחום המיקרופייננס

(מקורות: ACCION ; *Virtual Library on Microcredit*).